PANU:

FRANZÉN, KANSALLISLAULUN 200-VUOTIAS KIRJOITTAJA

Oululaiselle kauppamiehelle Zacharias Franzénille ja hänen kuusitoistavuotiaalle vaimolleen Helenalle, o.s. Schulin syntyi helmikuun 9. päivänä 1772 poika, joka kasteessa sai nimen Frans Michael. Kaunis, tarmokas ja lahjakas poika oli jo 13-vuotiaana kypsä jättämään Oulun triviaalikoulun ja kirjoittautumaan Turun akatemiaan. Hänestä tuli aluksi itsensä Henrik Gabriel Porthanin täyshoitolainen ja samalla oppilas, myöhemmin oikeastaan kuuluisan kanslerin kasvatti. Tuntuu kuin tällä pojalla olisi ollut kaikkea, mitä nuori mies tarvitsi menestyäkseen. Hänen hennossa olemuksessaan oli myös luonteen lujuutta, niin että hän kesti myös monet koettelemukset. Ensimmäinen niistä oli isän varhainen kuolema. Syvästi äitiinsä kiintynyt Frans Michael aikoi vakavissaan jättää akateemisen uransa, sillä äidin auttaminen oli tärkeintä, ja se merkitsi antautumista kauppiaan proosalliselle uralle. Mutta eihän siitä onneksi mitään tullut.

Franzén menestyi kaikissa opinnoissaan, niin että hän kahtakymmentänsä lähestyessään oli jo Turussa sekä tunnettu oppinut että tunnustettu runoilija. Ja nimenomaan runoilijana myöhemmät polvetkin hänet oppivat tuntemaan. Sara Wacklin, kahdeksaatoista vuotta nuorempi aikalainen, kirjoitti kuitenkin, että hänen nuoruudessaan tunnettiin Oulussa kyllä Franzénista. Sata vuotta mainituskin monikaan tiesi runoilija Franznista. Sata vuotta mainitun helmikuun yhdeksännen jälkeen tunsivat kaikki vähänkään lukeneet suomalaiset piispa Franzénin. Hän oli "kansaltansa rakastettu", vaikka aikanaan hänen siirtymisensä venäläiseksi suuriruhtinaskunnaksi muuttuneesta Suomesta emämaahan Ruotsiin olikin jakanut hänen ystävänsä kahteen leiriin. Sata vuotta sitten ilmestyi myös tässä kuvattu pieni kirjanen Till Frans Michael Franzéns sekularminne. Painaja oli helsinkiläinen G. W. Edlunds förlag.

Sata vuotta sitten tunsivat myös oululaiset Franzéninsa. Oulussa järjestettiin runoilijapiispan muiston kunnioittamiseksi suuret juhlat. Ne pidettiin — tekisi mieli sanoa, että muistaakseni, mutta sanotaan varalta: todennäköisesti — Westerlundin salongissa, jota jo silloin taidettiin kutsua Seurahuoneeksi. Juhlissa päätettiin ryhtyä hankkimaan Oulun pojalle muistopatsasta. Eräiden skeptikkojen epäilyksistä huolimatta tuli hankkeesta tosi. Frans Michael sai pronssisen rintakuvan joka pystytettiin ja paljastettiin suurin juhlallisuuksin kirkon ja koulun väliselle aukiolle keväällä 1881. Aukio oli ollut palosta 1822 lähtien hoitamattomana kenttänä, mutta oli vähän aikaisemmin istutettu puistoksi. Patsaan muotoili kuvanveistäjä J. S. Stenberg. Ja taas pitivät oululaiset suuret juhlat, joissa syötiin ja juotiin, niin kuin kaikkialla maapallolla tapahtuu vähemmänkin syyn takia. Tässä muistamispuuhassaan oululaiset kaiken lisäksi olivat muita suomalaisia vikkelämpiä. Helsingissäkään ei ollut vielä yhtään runoilijapatsasta paremmin kuin muutakaan muistomerkkiä. Mutta niin kuin oli Runeberg (esimerkiksi) Franzénia nuorempi, oli myös Helsinki Ouluun verrattuna nuorempi kulttuurikaupunki!

Vuonna 1872 oltiin kyllä silloinkin kahta mieltä Franzénista. 1870-luvusta tuli Oulussa kiihkeän kielitaistelun vuosikymmen. Kymmenluvun lopulla oululaistunut maisteri K. F. Kivekäs, aluksi opettaja, sitten opettaja ja sanomalehtimieskustantaja, lopuksi nimenomaan toimittaja, kirjoitti, että oululaisten olisi ruotsinkielisen Franzénin asemasta pitänyt muistaa suurta kansallista herättäjäänsä J. V. Snellmania, joka toki hänkin oli oululainen. On Franzénia ja hänen patsastaan arvosteltu myöhemminkin, mutta epäilen, että arvostelijat, Kivekäs paremmin kuin nämä nykyisetkään, eivät tiedä, mitä Oulu ja kotiseutu merkitsivät lyyrikko Franzénille, saati että olisivat sattuneet huomaamaan, että juuri Frans Michael kirjoitti ensimmäisen kansallislaulumme, senaikaisen kielenkäytön mukaan "kansanlaulun". Vaikka tämä runo olisi Franzénin ainoa julkaistu suomenkielinen runo, niin huomatkaamme, että se oli tarkoitettu kansallislauluksi. Sen aimi oli Weisu Kuningalle Suomen kansalda ja se painettiin Åbo Tidningiin 1805. Tapahtui 43 vuotta ennen Maamme-laulua, joka syntyi — ruotsinkielisenä.

Monet Oulun ja maakunnan suomenkielisistä kyllä ymmärsivätkin piispaksi päätyneen Oulun runoilijan merkityksen, monet kansanmiehetkin, ilmeisesti. Valistuneimpia heistä oli aliupseeri Johan Rännäri, joka kesästä 1866 kesään 1867 toimitti ja tavallaan julkaisikin (Bergdahlin kirjapainon kanssa tosin) sanomalehteä Pohjan-Tähti. Hän julkaisi lehdessään alkaen n:o 15/1866 kirjoitussarpiispa Franzénista. [1]) En malta olla lainaamatta: "Kauppaneuwos Franzén (Frans Johan Johaninpka) Oulussa on tämän piispa Franz6n wainaan weljen poika, joka myöskin on tehnyt itsensä rakastetuksi ei ainoastansa herroilta ja oppineilta, waan myöskin talonpojat ja työmiehet kunnioittawat häntä hywäntekijänänsä." — Otin tämän pätkän sen takia, että siinä toisen Franzénin haaran päämiestä kiitetään samoista hyveistä kuin mistä paljon kiitettiin myös runoilija Franzénia. He olivat sydämensivistyneitä ihmisiä, oli ammatti mikä hyvänsä.

Eläköön siis Franzénin muisto ja Veikko Antero Koskenniemen laulama pronssipatsas, jota aikalaiset koulupojat ja muut vintiöt puhuttelivat tuttavallisesti "Molloksi" (ks. esim. Arvi Järventauksen Taivaallinen puuseppä).

Eilen oli Runebergin, keskiviikkona on Franzénin päivä.

[1]) Lainattu P. Hannikaisen viipurilaislehdestä Aamurusko, "sanasia lapsille" (1857—59).